

УДК 330.341.1

І. Ю. Підоричева
кандидат економічних наук

В. І. Ляшенко
доктор економічних наук
Філія ІЕП НАН України при Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя

Н. В. Осадча
доктор економічних наук
Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯК ПОЛЮСІВ ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ (НА ПРИКЛАДІ ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ)

У статті розкрито сутність та місце наукових парків у розвитку інноваційної економіки. Наведено приклади наукових парків, що діють за кордоном і в Україні. Проаналізовано чинне законодавство України з питань формування наукових парків, обґрунтовано висновок про його недосконалість та необхідність внесення змін до окремих норм (положень) базового Закону України "Про наукові парки". Запропоновано поетапний підхід до формування мережі наукових парків на прикладі Придніпровського регіону з використанням механізму франчайзингового тиражування.

Ключові слова: інноваційна економіка, інноваційна інфраструктура, науковий парк, комерціалізація, Придніпровський регіон.

І. Вступ

У сучасних умовах розвиток ефективної інноваційної інфраструктури є одним із найважливіших завдань як державної, так і регіональної інноваційної політики. Інноваційна інфраструктура виконує важливу функцію, пов'язуючи між собою різні елементи інноваційної системи, від злагодженої роботи яких залежить її дієвість і результативність. Вона виступає сполучною ланкою між продуцентами нового знання та їх споживачами, між державою й бізнес-структурами з метою прискорення комерціалізації та маркетингу результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). Міжнародна практика має значний досвід створення інноваційної інфраструктури та окремих її елементів. Такими елементами є фінансова, кадрова, виробничо-технологічна, інформаційна, консалтингова підсистеми, кожна з яких має свої організаційні форми втілення. Особлива роль у розвитку інноваційної інфраструктури регіонів відводиться формуванню *наукових парків*, діяльність яких базується на ідеї поєднання інтересів і можливостей організацій, що займаються генерацією наукових ідей, прикладними розробками та реалізацією наукових результатів у виробництві.

На сьогодні опубліковано значну кількість праць, присвячених проблемам інфраструктурної підтримки інноваційних процесів, у яких висвітлено різні питання: від характе-

ристики окремих інноваційних структур до аналізу державних заходів стимулювання їх розвитку та практики створення в окремих країнах і регіонах. Серед учених, які зробили найбільший внесок у дослідження цих питань, відзначимо В. М. Гейця [1], І. Г. Дежину [2; 3], М. З. Згуровського [4], О. Б. Ленчук [5], О. А. Мазура [6], С. В. Пустовойта [7], Н. В. Смородинську [8], В. П. Соловйова [9], Л. І. Федулова [10].

Зокрема, відомий український фахівець у сфері інноваційного розвитку економіки В. П. Соловйов у праці [9] розглядає вплив інноваційної інфраструктури на показники розвитку інноваційно орієнтованої економіки, особливу увагу приділяючи відмінностям практики створення суб'єктів інноваційної інфраструктури в західних країнах і країнах СНД.

Автори роботи [2] присвятили своє дослідження аналізу елементів інноваційної інфраструктури, які сформувалися в російському просторі, вивченню зарубіжного досвіду та можливостей його застосування в російських умовах. Робота також містить пропозиції стосовно вдосконалення економічних механізмів державного регулювання у сфері стимулювання комерціалізації досліджень і розробок.

У колективній праці фахівців Інституту економіки промисловості НАН України та вчених інших наукових установ і вищих навчальних закладів [11] з-поміж інших питань розглядається проблема формування та розвитку віртуальної інфраструктури іннова-

ційного підприємництва. Питання сприяння розвитку інноваційної інфраструктури крізь призму формування нової промислової політики України висвітлюється у роботі [12].

II. Постановка завдання

Однак, незважаючи на те, що проблемам становлення інноваційної інфраструктури наразі приділяється значна увага, низка методичних і науково-практичних аспектів цієї проблематики залишається невивченими, зокрема підходи до формування мережі інноваційних структур у регіонах. Виходячи із цього, *метою статті* є аналіз правового підґрунтя створення наукових парків як однієї з провідних територіальних форм комплексної підтримки інноваційної діяльності та, з урахуванням цього висунування пропозиції поетапного підходу до формування на базі й провідних наукових установ і вищих навчальних закладів України мережі наукових парків з використанням механізму франчайзингового тиражування.

III. Результати

У світовій практиці наукові парки зараховують до третього покоління (1970–1980 рр.) особливих економічних зон – *техніко-впроваджувальних*. Вони утворюються природним шляхом у заявленому порядку організації (*методом “знизу”*) або за ініціативою та підтримкою центральної й регіональної влади (*методом “зверху”*). Принципове значення для успішного функціонування таких зон має не стільки сам метод їх організації (є приклади успіху державних парків у країнах Північно-Східної Азії, муніципальних – у країнах Західної Європи, кооперативних – у Японії та Туреччині, приватних – у США), скільки відповідність його конкретним вимогам економічного розвитку країни. У цьому контексті органи державного управління мають три альтернативних варіанти в питаннях політики формування особливих економічних зон [13, с. 24]:

1) сприяти загальному поліпшенню ділового клімату в країні для самоутворення зон “знизу” за ініціативою й за рахунок приватного капіталу;

2) створювати державні зони “зверху” за державні кошти відповідно до спеціальних урядових програм;

3) використовувати пільги та стимули для підтримки ініціативи “знизу”, яка виходить від приватного бізнесу та місцевих співтовариств.

Варто зауважити, що визначення поняття “науковий парк” не є однаковим у різних країнах. Більше того, навіть назва його не є загальноприйнятою. Аналогічні по суті інноваційні структури визначаються як науково-технологічні парки, дослідницькі парки, технологічні парки, технополіси. Концепція таких парків будується на ідеї заохочення співробітництва між науковими установами, уні-

верситетами, промисловістю та бізнесом з метою ефективного використання створюваних технологій [2, с. 69].

Так, за визначенням Міжнародної асоціації наукових парків (International Association of Science Parks and Areas of Innovation) [14], науковий парк – це організація, якою керують професіонали, основна мета яких полягає в підвищенні добробуту своєї спільноти, завдяки підтримці культури інновацій, посиленню конкурентоспроможності компанії та установ, заснованих на знаннях. Для досягнення цих цілей науковий парк стимулює та здійснює управління потоком знань і технологій між університетами, науковими установами, компаніями та ринками; полегшує створення й розвиток інноваційних компаній, створених через інкубацію та спін-оф-процеси; надає інші послуги разом з високоякісним простором і комфортним життям.

Відповідно до визначення Асоціації наукових парків Великої Британії (The United Kingdom Science Park Association) [15], науковий парк – це організація, заснована на праві приватної власності, головною метою якої є підтримка start-up-компаній та інкубація інноваційних технологічних бізнесів, що швидко зростають, за допомогою:

- формування інфраструктури служб підтримки, що здійснюють співробітництво з агентствами економічного розвитку;
- підтримки офіційних і робочих зв’язків з університетом або провідним науково-дослідним центром;
- активного управління трансфером технологій і знань для розвитку бізнесу малих та середніх підприємств, розташованих на території парку.

Початок парковим утворенням покладено в США, коли в 1951 р. на базі Стенфордського університету було створено перший науковий парк. Спочатку він дістав назву дослідницького промислового парку, поєднуючи університетські структури й компанії, що виробляли електронну та авіакосмічну продукцію, а згодом був перейменований на *Силіконову (Кремнієву) долину* від назви основного матеріалу – кремнію, що використовується для електронних мікросхем [16, с. 38]. Нині Силіконова долина охоплює більше ніж 7000 високотехнологічних підприємств, надає 1,35 млн робочих місць і є зоною мешкання 2,5 млн людей [17, с. 75].

Одним із найстаріших і найбільших є науковий парк США *“Дослідницький трикутник” (Research Triangle Park)*, штат Північної Кароліни. Науковий парк було створено в середині 1950-х рр. з метою диверсифікації економіки регіону, оскільки на початку ХХ ст. Північну Кароліну вважали чи не найбіднішим штатом у США. Концепція наукового парку полягала в залученні наукоємних компаній з усієї країни на спеціально відве-

дену ділянку, оточену провідними університетами: Д'юка, Північної Кароліни у Чепел Хілл і Північної Кароліни у м. Ролі. Спершу науковий парк розвивався невисокими темпами, але вже в 1965 р. його розвиток перейшов у стадію інтенсивного зростання й характеризувався появою в середньому шести нових компаній та приблизно 1800 нових співробітників за рік [18]. За сорок років діяльності наукового парку дохід населення Північної Кароліни на 45% перевищив середній дохід по країні, а територія з відсталого перетворилася на один із п'яти світових регіонів високих технологій, що лідирують [19].

Великим є також Уорикський науковий парк – успішне підприємство, початок якому було покладено в 1984 р. (під час другої хвилі британських наукових парків після Кембриджа і Херіота-Уатта). Він втілює підприємливість у самому своєму лідерстві та стилі роботи. Цей парк – результат спільних зусиль університету, міста та графства, він розташовується поруч з кампусом, парк працює незалежно і має власне керівництво. Його успішному розвитку багато в чому сприяв Банк Barclays, який взяв участь в акціонерному капіталі ключової інкубаційної одиниці або венчурного центру, замість того щоб просто видати позику з відсотками. Barclays хотів налагодити відносини з університетом, щоб той допоміг банку вийти на компанії, що працюють у галузі високих технологій. Парк, що зосередив свою увагу на високотехнологічних компаніях, поступово розширювався як за рахунок start-up, які отримували тут консультації та місце для роботи, так і за рахунок дослідних відділів фірм, які хотіли бути присутніми в парку й Уоріку. До середини 1990-х рр. на ділянці площею 42 акри знаходилось близько 65 компаній з 1300 працівниками. Серед орендарів є і великі фірми, приклад, Computervision і Sun Microsystems. Багато компаній, розташованих у парку, підтримують робочі відносини з виробничою групою, займаючись розробкою продуктів або підготовкою співробітників (або і тим, і іншим разом).

У 1995 р. директор парку Девід Роу і решта керівництва зосередились на пошуку нових можливостей і зв'язків. Вони підкресливали важливість перегляду стратегії після десяти років розвитку для того, щоб парк впевнено увійшов у XXI ст. Планували створення парків-супутників у сусідньому регіоні, більш щільну роботу над встановленням зв'язків між потенційними інвесторами і невеликими фірмами, що працюють у галузі нових технологій, більш широка програма залучення студентства в компанії, що роблять ставку на науку, і проекти співробітництва, фінансовані Європейським Союзом, з інститутами у Франції, Бельгії та Німеччини. Парк привернув до себе загальнонаціона-

льну увагу: в кінці 1994 р. лондонська "Times" присвятила цілу шпальту "його видатним успіхам", назвавши його "сміливим експериментом Уоріку зі створення тепличного середовища для вирощування компаній, що працюють у галузі високих технологій". "Імідж і репутація" парку спонукали нові фірми вливатися в його "збалансовану популяцію компаній". Науковий парк разом з виробничою групою, школою бізнесу та деякими іншими підрозділами університету (наприклад, відділом промислового розвитку) забезпечили Уоріку комплексний і налагоджений канал взаємодії університету та бізнесу [36, с. 40–42].

Іншими прикладами успішних наукових парків у світі є [20; 21]:

- *Софія-Антиполіс (Sophia Antipolis)*, Франція (1969). Площа території: 2400 га; співробітники: 25000 осіб; резиденти: 1400, у тому числі: Hewlett Packard, Accenture, Air France, American Express, IBM, ST Ericsson, France Telecom, Wall Street Systems. Річний обіг – 3,95 млрд євро;
 - *Науковий парк Кембридж (Cambridge Science Park)*, Великобританія (1973). Розташований біля шосе Milton Road поблизу Трінті Коледжу. Площа території: 62 га; загальна площа будівель: 93 000 м², з них близько 50 000 м² – дослідні та експериментальні лабораторії. У перспективі планується розширення до 140 000 м². Резиденти: близько 80;
 - *Науковий парк Суррей (Surrey Research Park)*, Великобританія (1985). Розташований у м. Гілфорд, неподалік від Лондона. Бізнес-інкубатор "Суррейський технологічний центр" відкрито в 1986 р. Площа території: 28 га; співробітники: 2750; резиденти: 140.
- Науковий парк дав поштовх розвитку регіональної економіки. Станом на 2000 р. середня річна заробітна плата дорівнювала 37 000 ф. ст. і суттєво перевищувала середній річний дохід працівників розумової праці чоловічої статі в графстві Суррей (28 400 ф. ст.); середній річний обіг на одного працівника становив понад 85 000 ф. ст., що свідчить про наявність висококваліфікованих робочих місць. До 2005 р. середній обіг на одного працівника збільшився до 130 000 ф. ст. У 2006 р. з 2750 осіб, що працювали в компаніях парку, 54% становили мешканці графства Суррей. З 80 підприємств, які залишили парк у 1992 р., 50% продовжили працювати в Сурреї, чим зберегли робочі місця та економічну вигоду для регіону;
- *Парк програмного забезпечення Дальянь (Dalian Software Park)*, Китай (1998). Площа території: 300 га (+ черга: 1200 га); співробітники: 60000; резиденти: 500, у тому числі: IBM, HP, Accenture, Panasonic, Sony, Hitachi, NTT, Oracle,

AVAYA, NEC, Fidelity, BT. Експорт – 1,8 млрд дол. США. Річний обіг – 4,4 млрд євро;

- *Парк високих технологій “Бангалор” (International Tech Park Bangalore)*, Індія (1998) – основний ІТ-кластер “Силіконової долини” Індії. Площа: 28 га; співробітники: 24 000; резиденти: 145. Завантаженість парку: 98%.

В Україні також є позитивний досвід створення та діяльності наукових парків. Так, *перший науковий парк “Київська політехніка”* був організований при Національному технічному університеті “Київський політехнічний інститут” (НТУ “КПІ”) відповідно до Закону України “Про науковий парк “Київська політехніка” [22]. Метою створення наукового парку є розвиток і підтримка науково-технічної та інноваційної діяльності університету, ефективне та раціональне використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках [23]. Науковий парк організував взаємодію чотирьох груп учасників: перша – це наукові групи, які продукують нові ідеї та знання, друга – факультети і кафедри, що генерують якісний людський капітал, третя – компанії, які перебувають на ринку високотехнологічної продукції й постійно потребують підживлення новими ідеями та людським капіталом, четверта – інвестиційні та венчурні фонди. Протягом 2005–2010 рр. синергетичний ефект від взаємодії учасників наукового парку дав змогу вивести на ринок понад 150 нових продуктів і технологій [4].

Позитивний досвід діяльності першого наукового парку став підставою для розробки та прийняття Верховною Радою України базового Закону України “Про наукові парки”, відповідно до якого про свої наміри щодо створення наукових парків заявили інші українські вищі навчальні заклади та наукові установи.

Так, Київським національним університетом ім. Т. Г. Шевченка та Національним університетом харчових технологій спільно з науковими установами НАН України – Інститутом археології, Інститутом біоорганічної хімії та нафтохімії, Інститутом біохімії ім. О. В. Палладіна, Інститутом геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семенкова, Інститутом електростварювання ім. Є. О. Патона, Інститутом історії України, Інститутом металознавства ім. Г. В. Курдюмова, Інститутом мікробіології та вірусології ім. Д. К. Заболотного, Інститутом органічної хімії, Інститутом прикладної фізики, Інститутом проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича, Інститутом проблем реєстрації інформації, Інститутом теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова – створено *Науковий парк “Київський*

університет ім. Т. Шевченка”. Науковий парк займається комерціалізацією перспективних інноваційних проектів українських учених у галузі природничих наук, технології матеріалів, приладобудування та інформаційних технологій. Місія наукового парку полягає в просуванні та комерціалізації інтелектуальних досліджень і розробок, технологічних проектів у галузі теоретичних і прикладних наук. Серед його цілей зазначено організацію конференцій і нарад, спрямованих на розвиток і покращення відносин між наукою і бізнесом в Україні [24].

На базі ДВНЗ “Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана” спільно з громадською організацією “Фундація сприяння європейській інтеграції” і міжнародною громадською організацією “Асоціація випускників Державного вищого навчального закладу “Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана” створено *Науковий парк Київського національного економічного університету*. Метою діяльності наукового парку є об’єднання наукових та адміністративних потужностей наукових шкіл і структурних підрозділів ДВНЗ “Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана” для розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в університеті, створення нових інноваційних компаній, ефективного використання наявного наукового потенціалу та матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на українському та закордонному ринках, а також для отримання прибутку від результатів своєї діяльності [25].

Науковий парк “Аерокосмічні інноваційні технології” створено на базі Національного авіаційного університету в м. Києві [26].

Для подальшого поглиблення взаємовигідного співробітництва в науковій галузі в жовтні 2012 р. підписано угоду про наміри створення спільного наукового парку “Енерго-ефективні технології” між Полтавським національним технічним університетом ім. Юрія Кондратюка та Івано-Франківським національним технічним університетом нафти і газу, державним вищим навчальним закладом “Національний гірничий університет” та Хмельницьким національним університетом. Міністерство освіти і науки України підтримало рішення чотирьох університетів щодо створення наукового парку та погодило їх участь у заснуванні наукового парку [27].

За ініціативи Інституту агроєкології і економіки природокористування (ІАЕП) Національної академії аграрних наук України запропоновано створити *науковий парк “АГРОЕКО”* для вирішення проблеми інтеграції виробничих ресурсів, управлінського досвіду, інтелектуального й фінансових капіталів та організації діяльності нових компаній, що

вирішують конкретні проблеми в аграрному секторі економіки. Цілями організації наукового парку визначено [28]:

- стимулювання інноваційної діяльності в ІАЕП, спрямованої на активізацію структурних змін в економіці Київської області, а також підвищення матеріально-технічного та фінансового стану ІАЕП і його співробітників у цілому шляхом ефективного й раціонального використання його наукового та кадрового потенціалу;
- створення сприятливих стартових умов для вчених, аспірантів і випускників вищих навчальних закладів, які планують відкрити свої start-up-компанії та зайнятися підприємницькою діяльністю у сфері високих технологій;
- створення сприятливого середовища для вже існуючих малих та середніх інноваційних компаній, зацікавлених у взаємовигідній співпраці з ІАЕП з метою використання його кадрового й наукового потенціалу;
- підвищення надходжень до державного та місцевих бюджетів, прискорення інноваційного розвитку аграрної економіки України.

На сьогодні, за підсумками виконання ДЦЕП “Створення в Україні інноваційної інфраструктури” на 2009–2013 рр.” [29], в Україні створено дев’ять наукових парків [30, с. 56–57]. Наявний досвід і “точкові” успіхи у формуванні наукових парків дають підстави вважати, що за умови впровадження конструктивних змін до чинного законодавства України є потенціал для активації інноваційних процесів у господарській системі регіонів завдяки розвитку на базі провідних наукових установ і вищих навчальних закладів мережі наукових парків.

Правовим підґрунтям для діяльності наукових парків в Україні є Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, закони України “Про наукові парки”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, “Про інвестиційну діяльність”, “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” та інші нормативно-правові акти.

На порядку денному наразі стоїть завдання ухвалення *нового Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”*, розробленого з метою врегулювання проблемних питань, які існують станом на сьогодні у сфері наукової та науково-технічної діяльності, зокрема, щодо *створення законодавчого підґрунтя для комерціалізації результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, що здійсню-*

ються державними науковими установами [31]. Цим законопроектом передбачається, з-поміж іншого, створити умови для забезпечення потреб суспільства і держави в технологічному розвитку на базі *гармонізації взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади* [32].

Відтак, формування наукових парків в Україні набуває особливої актуальності з огляду на саму їх природу. Науковий парк створює унікальне середовище, в якому поєднуються можливості освіти, науки, виробництва і бізнесу, завдяки чому виникає можливість створити сучасну інноваційну продукцію з високою часткою доданої вартості. Саме завдяки інтеграції різних елементів освітнього, науково-технічного та виробничого комплексів Україна має створити власну національну інноваційну систему, головне завдання якої – сприяти приросту економіки за допомогою генерації знань, їх патентування, реалізації та оплати на ринку.

Відповідно до ст. 19 законопроекту наукова і науково-технічна діяльність у системі вищої освіти може провадитись як безпосередньо вищими навчальними закладами, так і спільно із створеними ними суб’єктами інноваційної діяльності – науковими парками, бізнес-інкубаторами тощо.

Базовим серед законів України є Закон України “Про наукові парки” [33], який набув чинності 1 січня 2010 р. Цей закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов’язані зі створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках. Між тим, він містить деякі недоліки та суперечливі положення, на які необхідно звернути особливу увагу законодавцю з метою їх невідкладного виправлення та засновникам наукового парку для передбачення можливих труднощів в організації діяльності щодо його створення.

Відразу необхідно зауважити, що Закон України “Про наукові парки” потребує доопрацювання відповідно до прийнятого в липні 2014 р. Закону України “Про вищу освіту”, яким було скасовано розподіл вищих навчальних закладів на I–IV рівні акредитації та введено поділ на: 1) університети; 2) академії, інститути; 3) коледжі (ст. 28) [34].

Згідно зі ст. 1 Закону, науковий парк є *юридичною особою*, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу IV рівня акредитації та/або наукової установи шляхом об’єднання внесків засновників для організації, координації, контролю за процесом розроблення та виконання проектів наукового парку. Тобто *ініціаторами створення наукового парку* можуть виступати лише вищий навчальний заклад та/або наукова установа. Поряд із цим у Законі виокремле-

но категорію “засновники наукового парку”, яка за змістом ширше та включає, окрім ініціаторів, “інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку”. Можна припустити, що розподіл засновників за категоріями зроблено спеціально для підкреслення того, що вищий навчальний заклад та/або наукова установа є обов’язковими засновниками наукового парку. Але для уникнення двозначного трактування цієї норми закону доцільно було б прямо вказати на таку обов’язкову умову створення наукового парку.

Окремою ст. 13 Закону “Особливості статусу вищого навчального закладу або наукової установи – засновника наукового парку” прописані *додаткові повноваження* вказаної категорії засновників щодо здійснення контролю за діяльністю наукового парку, щорічного заслуховування звітів про його діяльність. До речі, закон не визначає порядку здійснення такого контролю. Із цього виходить, що ні вищий навчальний заклад, ні наукова установа безпосередніми виконавцями проектів наукового парку бути не можуть. Однак теоретично ст. 1 Закону дозволено науковій установі та вищому навчальному закладу як суб’єктам господарювання, що провадять наукову та науково-технічну діяльність, надають освітні послуги, укладати договір про партнерство з науковим парком. А цей договір, у свою чергу, надає їм право виконувати проекти наукового парку.

Небезперечним є положення ст. 13 Закону України “Про наукові парки” про те, що вищий навчальний заклад та/або наукова установа можуть бути засновниками *лише одного наукового парку*. Виникає сумнів щодо доцільності такого обмеження у випадку, коли в межах однієї установи є вагомі напрацювання за різними галузями використання. У такому разі ефективніше було б не об’єднувати їх в одному науковому парку, а, навпаки, розподіляти для уникнення складностей та обтяжливості в управлінні діяльністю.

Функції наукового парку, прописані у ст. 4 Закону України “Про наукові парки”, спрямовані переважно на впровадження результатів НДДКР у виробництво, їх комерціалізацію, формування та забезпечення сприятливих для цього умов, а також на розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності. Якщо ж цю статтю зіставити з вищезгаданою ст. 1, згідно з якою науковий парк виконує виключно функціонально-управлінські завдання, тобто організацію, координацію, контроль, та одну з його основних функцій – “забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції”, то виходить, що науковий парк може бути не тільки організатором, але ще й виконавцем проектів. Вочевидь, для усунення цих суперечностей відповідні положення

закону мають бути узгоджені та приведені у відповідність.

Слід вказати на неповноту ст. 9 Закону щодо визначення *правового статусу засновників наукового парку*, в ній прописуються лише права засновників, але не вказується коло їх обов’язків. Права засновників обмежені таким їх переліком: добровільно вийти з наукового парку на умовах і в порядку, визначених статутом наукового парку, із збереженням взаємних зобов’язань та укладених договорів з іншими суб’єктами господарювання; одержувати від наукового парку в установленому порядку інформацію, пов’язану з його діяльністю; одержувати частину прибутку від діяльності наукового парку в порядку, встановленому статутом наукового парку. Отже, засновники позбавлені права управляти діяльністю наукового парку. Зазначене суперечить ст. 10–12 Закону, відповідно до яких *вищим органом управління* наукового парку є загальні збори засновників наукового парку, функції яких визначаються статутом наукового парку, а *виконавчий орган управління* наукового парку формується загальними зборами засновників у порядку, встановленому статутом наукового парку. Таким чином, ст. 9 Закону потребує доповнення як щодо переліку прав засновників, так і стосовно визначення кола їх обов’язків.

Спеціальним Законом України “Про науковий парк “Київська політехніка” (ст. 6) і базовим Законом України “Про наукові парки” (ст. 17) *уперше в Україні визначено правовий режим майнових прав на технології та об’єкти права інтелектуальної власності, створені із залученням державних коштів*, хоча при цьому зазначено, що центральний орган виконавчої влади, у сфері управління якого перебуває вищий навчальний заклад або наукова установа (який зазвичай і здійснює фінансування), може претендувати на ці результати у випадку, якщо технологію та/або об’єкт права інтелектуальної власності:

- віднесено до сфери національної безпеки й оборони держави;
- визнано такими, що мають використовуватися в публічних інтересах;
- доведено до промислового використання та реалізації готової продукції виключно за рахунок державних коштів.

Законом України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” [35] (ч. 2 ст. 11) також прописано потенційні винятки із цього питання: “майнові права на технологію та/або її складові, що створені в процесі виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, передаються установами, організаціями та підприємствами-виконавцями органам дер-

жавної влади, Національній академії наук України та галузевим академіям наук, які здійснюють фінансування зазначених науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, з урахуванням положень Цивільного кодексу України, якщо *технологію та/або її складові віднесено до державної таємниці та в інших випадках, визначених законом*". Тобто поки що питання набуття майнових прав на технології та об'єкти права інтелектуальної власності, створені за бюджетні кошти, залишається остаточно неврегульованим, що стримує ініціативу співробітників наукових установ і університетів активно працювати над комерціалізацією результатів НДДКР, у тому числі через створення спін-оф-компаній (*academic spin-offs*).

Таким чином, аналіз чинної законодавчої бази, що формує правову основу діяльності наукових парків в Україні, свідчить про її обмежену дієвість, неузгодженість і суперечливість між окремими законодавчими актами та положеннями базового Закону України "Про наукові парки". Невизначеними залишаються питання щодо правового статусу засновників наукового парку; умов переходу майнових прав на технології та об'єкти права інтелектуальної власності, створені із залученням бюджетних коштів, до наукового парку і його засновників; надання ліцензій на використання таких технологій та об'єктів права інтелектуальної власності іншими комерційними структурами тощо. Реалізація відповідних змін у зако-

нодавстві надасть можливість суттєво підвищити стимули наукових установ і університетів до реалізації ініціативи створення наукових парків і налагодження в їх межах взаємовигідного співробітництва між усіма зацікавленими учасниками інноваційного процесу.

На сьогодні актуальність формування наукових парків особливо висока в регіонах зі значною концентрацією науково-технічного та виробничого потенціалу. До таких регіонів в Україні належить, зокрема, *Придніпровський регіон*, який має всі передумови для формування на своїх територіях мережі наукових парків.

Ґрунтуючись на вищевикладеному, з метою активізації процесів трансформації потенціалу науково-технічної та виробничої сфер в інноваційні можливості Придніпровського регіону, пропонуємо до реалізації *поетапний підхід до формування мережі наукових парків з використанням механізму франчайзингового тиражування* навколо ядра мережі, як таке взято Придніпровський науковий центр НАН України і МОН України.

Перший етап – пілотне проектування.

Створення в регіоні пілотних наукових парків на базі вищих навчальних закладів IV рівня акредитації: у Дніпропетровській області – на базі Дніпропетровського національного університету (ДНУ) ім. Олесь Гончара та ДВНЗ "Національний гірничий університет"; у Запорізькій області – на базі Запорізької державної інженерної академії та Класичного приватного університету (рис. 1).

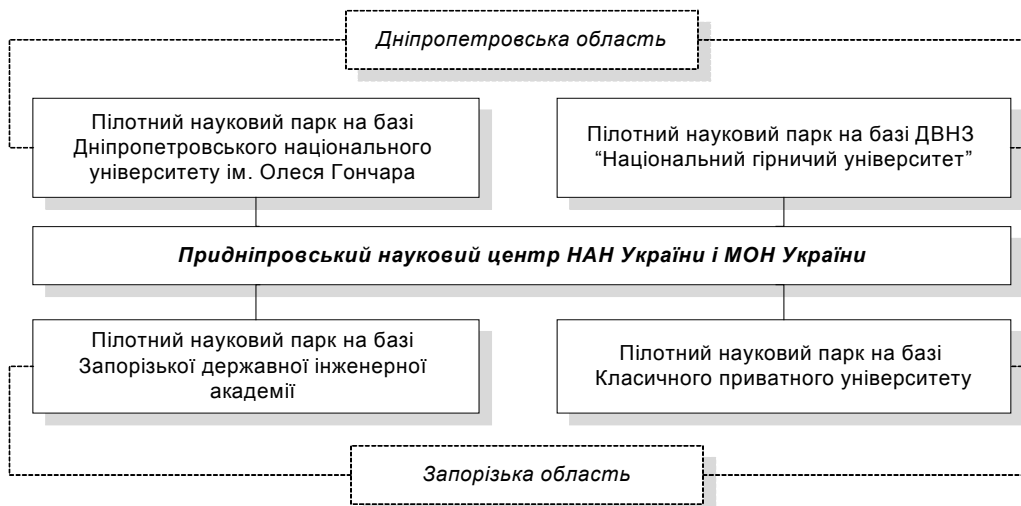

Рис. 1. Етап пілотного проектування мережі наукових парків Придніпровського регіону

Головні завдання цього етапу полягають у відпрацюванні відносин Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України з пілотними науковими парками; адаптації моделі відносин до соціально-економічних і культурних особливостей регіону; апробації механізму комерціалізації результатів НДДКР, створених в інноваційному середовищі пілотних наукових парків.

На прикладі Дніпропетровського національного університету ім. Олесь Гончара запропоновано певну послідовність заходів щодо створення наукового парку:

1. Визначення спеціалізації наукового парку.

Для цього необхідно проаналізувати базу імпорту продукції країни або регіону (митну базу) та визначити позиції, за якими можна організувати діяльність наукового парку.

Важливою умовою є те, що *інвестор купує готовий бізнес-проект, основна ідея якого полягає в тому, що ринок уже сформований підприємствами або підприємцями, які імпортують продукцію.*

Інвестор витрачає кошти тільки на входження до ринку, а не на його освоєння, тобто на розвиток дистрибуції ринку: рекламу, заробітну платню співробітників, утримання торговельних офісів тощо. Інакше кажучи, існує вже готовий ринок, інвестор завойовує ринок, але не формує його.

2. Розробка та вдосконалення співробітниками ДНУ ім. Олесья Гончара технології виробництва обраної продукції.

Інвесторів уже запрошують під готову франчайзингову програму, яка розробляється під конкретний проект і включає технології, контракти на сировину, обладнання. Внутрішній товаровиробник, як показує практика, практично на 70% витісняє імпортера за рахунок оптимальної логістики, відсутності затримок на кордоні, оплати перевезення, сплати митних платежів тощо.

3. Здійснення інвентаризації фінансових ресурсів університету, наявності наукового потенціалу, відповідних земельних ділянок, приміщень, лабораторій, інфраструктури для формування парку. Виявляється наявність висококомпетентних фахівців, які можуть бути задіяні в реалізації інвестиційних проектів наукового парку.

4. Формування інфраструктури за рахунок засновників наукового парку, інвесторів

тощо; отримання державної підтримки в межах чинного законодавства.

5. Розгляд можливостей отримання додаткових пільг і підтримки діяльності наукового парку на місцевому рівні. Зокрема, Дніпропетровська обласна рада може здійснювати підтримку заяв інвесторів у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України для включення до реєстру підприємств, які здійснюють інвестиційні проекти у пріоритетних галузях та отримують пільги згідно із законодавством України.

До фундаменту ефективності наукового парку покладено синергетичний ефект від системи взаємозв'язків і комунікацій між учасниками інноваційного процесу, маркетингової стратегії, орієнтованої на існуючий ринок, сформованої франчайзингової програми.

Ідея створення наукового парку на базі ДНУ ім. Олесья Гончара – ринкова та не потребує додаткових пільг.

Другий етап – дуплікація. За умови досягнення цілей створення пілотних наукових парків, організація процесу формування дуплікованих наукових парків у інших містах Дніпропетровської та Запорізької областей (рис. 2). На цьому етапі мають бути розглянуті всі три можливі варіанти створення наукових парків: 1) на базі вищого навчального закладу IV рівня акредитації; 2) на базі наукової установи; 3) спільно з науковими установами і ВНЗ IV рівня акредитації.

Рис. 2. Етап дуплікації пілотних наукових парків у Придніпровському регіоні

Головні завдання цього етапу – передача досвіду пілотних структур дуплікованим і налагодження між ними стійких комунікаційних зв'язків; використання апробованого на

першому етапі механізму комерціалізації результатів НДДКР, одержаних учасниками наукового парку; відпрацювання відносин Придніпровського наукового центру НАН

України і МОН України з пілотними та дуплікованими науковими парками регіону, досягнення цілей формування останніх.

Третій етап – франчайзингове тиражування. Передача на комерційній або іншій договірній основі відпрацьованої схеми створення та функціонування пілотних і

дуплікованих наукових парків для використання в інших містах і районах Дніпропетровської та Запорізької областей, а також у Кіровоградській області (рис. 3). Головним завданням цього етапу є створення розгалуженої мережі наукових парків у містах і районах Придніпровського регіону.

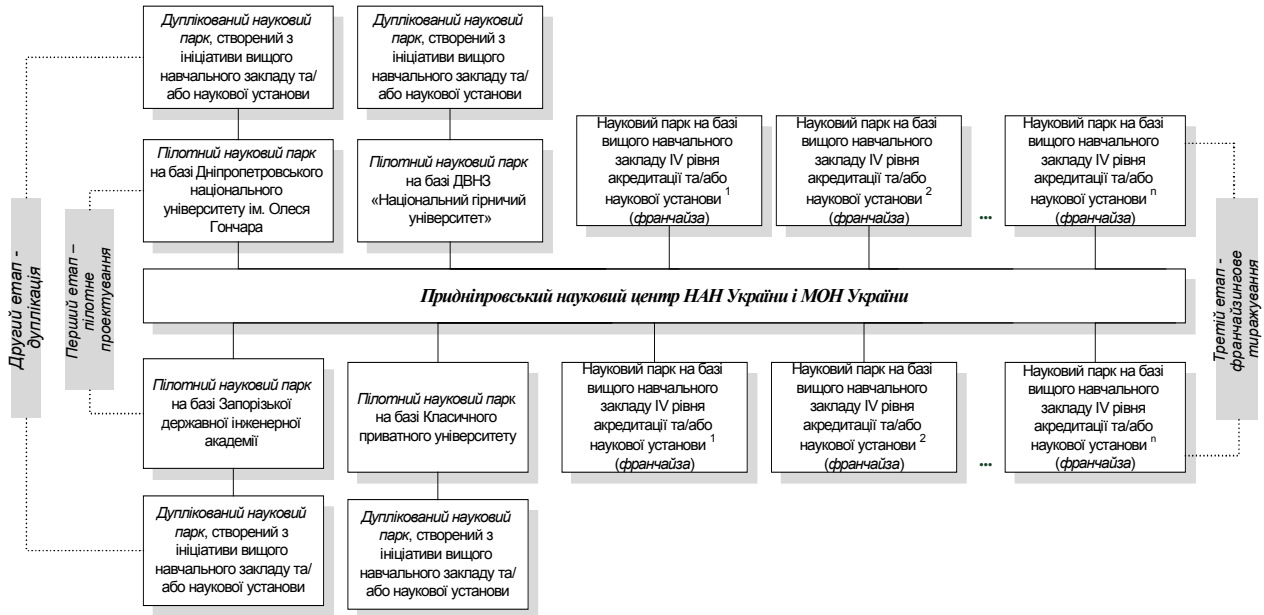

Рис. 3. Етап франчайзингового тиражування пілотних і дуплікованих наукових парків у Придніпровському регіоні

IV. Висновки

Формування мережі наукових парків у Придніпровському регіоні має вирішальне значення для становлення в його межах власної інноваційної системи та забезпечення її розвитку. Наукові парки, поєднуючи у своєму середовищі всіх учасників інноваційного процесу, дадуть змогу налагодити співробітництво регіональних наукових центрів з промисловими підприємствами і бізнесом, максимально повно залучити до виконання інвестиційних проектів потенціал наукових установ і вищих навчальних закладів і, тим самим, сприятимуть зміні структури економіки регіону, її диверсифікації, розвитку високотехнологічних галузей і нових видів діяльності.

Ідея впровадження в практику запропонованого підходу не потребує значних фінансових вкладень, пов'язаних із формуванням нових інноваційних міст. Реальним шляхом прискорення інноваційного розвитку регіонів у такому випадку буде раціональне використання можливостей і ресурсів провідних наукових установ і вищих навчальних закладів шляхом формування на їх базі інноваційно сприйнятливих середовищ за принципом інтеграції науки, освіти, виробництва і бізнесу.

Список використаної літератури

1. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьо-

годні ще не до кінця вивчена ... / В. Геєць // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 10–11.

2. Дежина І. Г. Механізми стимулювання комерціалізації досліджень і розробок / І. Г. Дежина, Б. Г. Салтыков. – Москва : ІЗПП, 2004. – 151 с.
3. Дежина І. Г. Технологіческие платформи і інноваційні кластери: вместе или порознь? / І. Г. Дежина. – Москва : Изд-во Ин-та Гайдара, 2013. – 124 с.
4. Дослідницькі університети як центри інноваційного розвитку країни : Інтерв'ю ректора Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут" журналісту газети "Дзеркало тижня" [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2011. – № 2. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/articles/73711#article>.
5. Ленчук Е. Формирование інноваційної інфраструктури в російських регіонах / Е. Ленчук // Вестник Института экономики Российской академии наук. – 2013. – № 5. – С. 76–91.
6. Мазур А. А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми / А. А. Мазур, С. В. Пустовойт // Наука та інновації. – 2013. – Т. 9. – № 3. – С. 59–72.
7. Пустовойт С. В. Стан інноваційної діяльності та тенденції розвитку технологічних парків в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Пустовойт, В. С. Петрук, І. О. Совершенна // Економіка та управління підпри-

- емствами машинобудівної галузі. – 2013. – № 1. – С. 86–93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eupmg_2013_1_10.pdf.
8. Смородинская Н. Организация особых экономических зон в мировой и российской практике: концептуальные аспекты / Н. Смородинская // Вестник Института экономики Российской академии наук. – 2011. – № 3. – С. 16–36.
 9. Соловйов В. П. Инновационная инфраструктура как фактор социальной адаптации к условиям технологического развития / В. П. Соловйов // Инновации. – 2012. – № 5 (163). – С. 27–30.
 10. Федулова Л. І. Методологічні засади формування технологічних кластерів / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 61–73.
 11. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми : монографія / О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін. ; за заг. ред. В. І. Ляшенка ; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 798 с.
 12. Управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов : монография / А. И. Амоша, В. П. Вишневецкий, Л. А. Зрабазская и др. ; под. общ. ред. В. П. Вишневецкого ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 113 с.
 13. Смородинская Н. Организация особых экономических зон в мировой и российской практике: концептуальные аспекты / Н. Смородинская // Вестник Института экономики Российской академии наук. – 2011. – № 3. – С. 16–36.
 14. Science park (IASP Official definition). International Association of Science Parks and Areas of Innovation [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iasp.ws/knowledge-bites>.
 15. The United Kingdom Science Park Association [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ukspa.org.uk/our-organisation/about-us>.
 16. Цапенко И. Перспективы научных парков в России / И. П. Цапенко, А. В. Юревич // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 9. – С. 34–43.
 17. Гуриева Л. Перспективы развития особых экономических зон в России / Л. Гуриева // Инновации. – 2006. – № 6. – С. 72–83.
 18. Исследовательский треугольник Северной Каролины – крупнейшая научная, образовательная и технопарковая агломерация США [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: <http://www.sibai.ru/assets/media/Research-Triangle-Park.pdf>.
 19. Ильченко М. Ю. Світовий досвід і діяльність наукового парку “Київська політехніка” / М. Ю. Ильченко, В. А. Барбаш // Наукові парки: українські реалії та світовий досвід : матеріали круглого столу. – 2010. – Режим доступу: http://eep.org.ua/files/2010_%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8.pdf.
 20. Bionic hill innovation technopark [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.bionic-hill.com/resources/docs/bionichills_booklet_mini.pdf.
 21. Британский опыт создания и управления технопарками [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cibfund.ru/files/uk_technoparks.pdf.
 22. Про науковий парк “Київська політехніка” : Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/523-16> (редакція від 05.12.2012 р.).
 23. Науковий парк “Київська політехніка” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spark.kpi.ua/uk/about>.
 24. Корпорація “Науковий парк “Київський університет ім. Т. Шевченка” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scr.univ.kiev.ua/ua>.
 25. Науковий парк Київського національного економічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyivsciencepark.com/about.html>.
 26. Науковий парк “Аерокосмічні інноваційні технології” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nau.edu.ua/ua/menu/science/naukov%D1%96-%D1%96nstituta-p%D1%96drozd%D1%96li/naukovij-park-%C2%AB-aerokosm%D1%96chn%D1%96-%D1%96nnovac%D1%96jn%D1%96-technolog%D1%96%D1%97%C2%BB.html>.
 27. 2 червня на засіданні ректорату було розглянуто питання “Про діяльність наукового парку “Енергоефективні технології” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pntu.edu.ua/uk/news/archieve/item/821-2-cherwnia-na-zasidanni-rektoratubulo-rozhlianuto-pytannia-pro-dialnist-naukovoho-parku-enerhoefektyvni-tekhnohii.html>.
 28. Ильчук В. Концепція створення наукового парку “АГРОЕКО” [Електронний ресурс] / Владимир Ильчук. – Режим доступу: <http://iee.org.ua/ua/news/102/>.
 29. Про затвердження Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури” на 2009–2013 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 р. № 447 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-%D0%BF>. (редакція від 02.11.2012 р.).
 30. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2013 році. – Київ, 2014. – 86 с.

31. Про внесення змін до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність": Пояснювальна записка до проекту Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=60270>.
32. Про внесення змін до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність": Закон України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=60270>.
33. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>. (редакція від 05.12.2012).
34. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
35. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-16/page>.
36. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации / Б. Р. Кларк; пер. с англ. А. Смирнова; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – Москва: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2014.

Пидоричева І. Ю., Ляшенко В. І., Осадчая Н. В. Формирование сети научных парков как полюсов роста инновационной экономики (на примере Приднепровского региона)

В статье раскрыты сущность и место научных парков в развитии инновационной экономики. Приведены примеры научных парков, действующих за рубежом и в Украине. Проанализировано действующее законодательство Украины по вопросам формирования научных парков, обоснован вывод о его несовершенстве и необходимости внесения изменений в отдельные нормы (положения) базового Закона Украины "О научных парках". Предложен поэтапный подход к формированию сети научных парков на примере Приднепровского региона с использованием механизма франчайзингового тиражирования.

Ключевые слова: инновационная экономика, инновационная инфраструктура, научный парк, коммерциализация, Приднепровский регион.

Pidorycheva I., Lyashenko V., Osadcha N. Formation of a Network of Science Parks as Poles of Growth of Innovative Economy (on the Example of the Prydniprovs'kiy Region)

The article reveals the nature and place of science parks in the development of an innovative economy. Activity of science parks is based on idea of a combination of interests and opportunities of the organizations, which are engaged in generation of scientific ideas, applied development and realization of scientific results in production. In world practice science parks carry to the third of special economic zones – technology development zones. They are formed in the natural way in a declarative order of the organization (method "from below") or on an initiative and support of the central and regional government (method "from above"). The article gives examples of science parks which operate abroad and in Ukraine. The current legislation which forms a legal basis of activity of science parks in Ukraine is analyzed. It is defined that the current legislative base has limited effectiveness, some provisions of the basic Law of Ukraine "About science parks" is uncoordinated and inconsistent. Uncertain are questions of legal status of founders of science park; conditions of transition of property rights to the objects of intellectual property right, created for budgetary funds, to scientific park and its founders; providing licenses for use of such objects of intellectual property right by another commercial structures. Realization of corresponding changes in the legislation will allow increasing incentives of scientific institutions and universities to realization of an initiative of creation of scientific parks and adjustment in their limits of mutually beneficial cooperation between all interested participants of innovative process. For today the relevance of formation of scientific parks is especially high in regions with considerable concentration of scientific-technical and production potential. The Dnieper region has all prerequisites for formation in the territory of a network of scientific parks.

In article approach to formation of a network of science parks with use of the mechanism franchising replication is offered. The idea of introduction in practice of the offered approach doesn't demand the considerable financial investments connected with formation of the innovative cities. A real way of acceleration of innovative development of regions in that case will be rational use of opportunities and resources of the lead scientific institutions and higher educational institutions by formation on their base of innovative susceptible environments by the principle of integration of science, education, production and business.

Key words: innovative economy, innovation infrastructure, science park, commercialization, Dnieper region.